

Kardaki Ayak İzleri

Kahvenin önünde sıralanmış küçük iskemlelerde oturan birkaç kişiydik. Bir taraftan bayat çayı yudumlayıyor, diğer taraftan sigaralarımızı tütürüyor, boş ve dalgın gözlerle caddeden gelip geçen günü birlikçi gezginleri seyrediyorduk. Sebilhane bardakları gibi sıralanmış küçük iskemlelerde oturanların bir ucunda ben vardım, diğer ucunda o.

Orta boylu, tıknaz, yaşlı bir adamdı. Seksenlerinde olsa gerekti. Ama dinç görünüyordu. Sekiz düğmeli kolsuz yeleğini beyaz gömleğin üzerine giyinmişti. Koyu renkli ceketini omuzlarının üzerindeydi. Sekiz köşeli kasketini küçük masanın üzerine koymuştu. Saçları dökülmemişti. Hatta gürdü. Bembeyaz sakalları ve saçları ile tam bir pamuk dede görüntüsündeydi. Geçmiş zamanların modasına göre giysileriyle şık bile sayılabilirdi. Fakat pamuk dede gibi sevimli değildi. Aralıksız yüksek sesle küfür ediyordu. Öyle böyle değil ana avrat sunturlu küfürler savurmaktaydı.

Pamuk dede görüntüsünde bir kabadayı, tuhaf bir şey... Asıl tuhafı sırf o küfür etsin diye adamı kızdırıp sonra kapı aralıklarına saklanan, gülüşerek adamın ettiği küfürleri dinleyen gençlerdi. Bu iş adeta eğlenceliydi. Müteaddit zamanlarda tekrar eder dururdu. Dört kişi masaya domino oyununa oturur, sonra onu çileden çıkaracak bir şey yaparlardı. Mesela oyun ortağı kasten yenilecek şekilde oynar, yenilince o kızar, öfkelenir, gazaplanır, sonra küfürler başlardı.

Gülüşen gençlere kızgın bakışım dokunmadı, “ne anlıyorsunuz ulan bu rezillikten” değişim duyulmadı bile. Gülüşmelerine devam ettiler. Küfürlerden orada bulunmaktan ötürü bana da bir şeyler isabet etmesin diye biraz daha uzaklaştım. Köşeden içeriye doğru çekildim. Biraz da yoldan gelip geçenler duyacak, ayıp olacak diye rahatsızdım.

Yoldan geçenlerin bazıları çoluk çocuk beş altı kişilik gruplar halindeydi. Bazıları çift bazıları tek başlarına ama hepsinin gözleri hızla yön değiştirip sağda solda farklı bir şey görme çabası içindeydi. Üç lüleli çeşmenin önünden geçtikten sonra hemen sağ taraftaki kısmı azamı zamana direnen hamam harabesine takılıyordu gözleri. Sonra sol tarafa dönüp kahvenin önünde küçük iskemlelerde hareketsiz oturan ve boş gözlerle gelip geçene bakanlara geliyordu sıra.

İçlerinden kibarca bir adam kalabalıktan ayrılıp, kahvenin önünde oturanlara doğru yöneldi. Takım elbiseli kravatlı fötr şapkalı atmış yaşlarında bir adamdı. Bir bürokrat eskisi veya emeklisi hali tavrı vardı. Abartılı ve yapmacık bir kibarlıkla selam verdi;

-“Merhabalar efendim, nasılsınız?”

Ak saçlı aksakallı görünce bizimkini adam zannetmiş yetmemiş bir de içinde efendim geçen cümle kurmuştu.

-“Merhaba ulan! Anasını avradını...”

Adamcağız donakalmıştı. Ne yapacağını ne söyleyeceğini şaşırıldı. Bir müddet öylece durdu. İhtimal ki köyün delisine rast geldim diyerek, arkasını dönüp hızla uzaklaştı.

İş iyice rayından çıkmış. Gençler neşeden geberecek. Karınlarını kasıklarını tutarak kahkahalarla gülüyorlar. O gayet sıradan alelade bir iş yapmış gibi kayıtsız, öne doğru eğilmiş iyice köşeye sinmiş olan beni görmeye çalışıyordu. Tamam, dedim artık yaşına başına saygı maygı bitsin, sıra bana geldiğine göre misliyle cevap vereyim.

-“Bana bak ulan hocamın torunu!”

Hiçbir konuşmamız hatta merhabamız bile yoktu. Buna rağmen beni tanıdığını söylemek istiyordu. Sindiğim köşeden kafamı “ne var” manasına uzatıp yüzüne baktım. Sesi daha yumuşak daha dostça idi. “Hele gel! Yanıma gel! Buraya gel” Küfürden vazgeçip dostluk göstermesi herkesin ama en çok benim merakımı çekmişti. Kalkıp yanına gittim.

-“Otur bir dakika! Çay söyleyeceğim sana, kahveci bize çay getir!”

Yahu ne oluyor, şimdi küfür eden adam neden kılık değiştirdi böyle der gibi gülüşenler saklandıkları köşeden çıkmış bizi dinliyorlardı. Onlara karşı kayıtsızdı. Daha fazla bekletmeden konuya girdi:

-“Sen sana küfür değmesin diye köşeye sinmişsin, ama ben deli değilim oğlum, sana küfür eder miyim, sen hocamın torunusun, sen bunlarla bir misin, bunların alayı...”

Onların kim olduklarını işin içine annelerini de karıştıran bir dizi küfürden sonra,

-“Bu soysuzlara küfür ederim ben, senin gibi asaleti olanlara eder miyim? Ağzım eğrilir, çarpılırim sonra bilmem mi?” dedi.

-“Ama “dedim “Daha şimdi hiç tanımadığın, kibar hem de misafir hükmünde bir adama da küfür ettin”

-“Adam mı sandın onu oğlum, kelle kulak yerinde, kafasında lenger şapkası var diye seni aldatmasın, görmedin mi nasıl yapmacık, nasıl riyakâr, nasıl aşağılık bir şekilde merhaba dedi, onun merhaba deyişinde savulun köylüler karşınızda değerli ve büyük bir adam var, hürmet edin diyen bir tavır gizliydi. Yani merhaba deyip de ne diyecek, kaleye nasıl gidilir diye soracak. Orda tabela var. Baksın. Gitsin. Cehennem dibine gitsin, ben ona kale yolu tarif etmeye mecbur muyum? O da hak etmişti ettiğim küfrü, bakma sen!”

-“Şehirliyim diye köylüyü hakir görmeye hakkı olur mu? Kaldı ki biz ondan daha şehirliyiz. Bakma şehrimiz yıkılmış, virane olmuş, biz bu enkazın arasında kalmışız ama onun gibi başımıza fötr şapka boynumuza kravat takıp da şehirlilik taslamıyoruz. Yoksa bizim şehirli asaletimize onun hayali bile ulaşamaz”

-“Sen merak etme, -üzülme demek istiyordu- ben nahak yere sövmem, illaki bir sebebi mutlak ve muhakkak yerinde ve isabeti vardır”

İnsanın daha kendisini tanıyamazken kendi dışında biri hakkında yargıya varmasının ne büyük bir yanlışlık olduğunu –kim bilir kaçınıcı defa- tekrar öğreniyordum. Ben duruma tepkimi öfke zannediyordum. Ama o öfke değil üzüntü olduğunu benden daha iyi görmüş ve üzüntümü teselli için hiç de mecbur olmadığı halde bu açıklamayı yapmıştı.

*

Sonraki günlerde adamı daha çok merak edip tanıyanlara sordum. Benim hakkındaki “mezcup” “yaşlı ve huysuz” “öfkeli ve küfürbaz” şeklindeki düşüncelerimin tam olarak onu ifade etmediğini anlamıştım.

Biri şöyle anlattı onu:

“Ona Dabah Kemal derler. Debbağ demektir. Yani vakti zamanında dericilikle iştigal edermiş. Vakti zamanında dericilik çok ileriymiş burada. Tabakhane denilen, akan soğuk ve gür suyu şifalı kabul edilen yer var ya dericilerin merkezi imiş. Bu kemal efendi Ahi Teşkilatının başıymış Dericiler yazılı olmayan kurallarla mesleklerini icra eder, hepsi fiyat olsun, malın değeri olsun, satıştaki hile hurda olsun birbirlerini denetler, asla yanlış bir işe müsaade etmezlermiş. Bu Kemal Efendiden çok korkarlarmış. Çünkü adam korku nedir bilmezmiş. Hiç kimseye hiçbir şekilde eyvallahı yokmuş. Hani sözü odun gibi ama dosdoğru olan adamlardanmış”

Bir diğeri onun hakkında şunları söyledi:

“Kemal Efendi şehrin henüz yıkılmadığı zamanlarda gençliğini yaşamış. O devirde de cesareti ve yiğitliği ile bilinirmiş. Abo diye bir adam hovardalığını bileğine güvenip aleniyete dökmüş. Kendine göre gözüne kestirdiği kadının peşine düşer, gizlemeye gerek görmezmiş. Kemal Efendi daha on yedi yaşlarında adam ise genç, babayığit, öyle böyle namı da var. Bir kış gecesi bakmış ki mahalleden bir dul kadının penceresine taş atıyor. Giyinip çıkmış. Yanına gitmiş, silahın namlusunu ağzına sokmuş, “şimdi burada ya sen beni vuracaksın ya da ben seni, ya da bir daha bu mahallede seni görmeyeceğim” Adam kaleye doğru koşarak gitmiş, bir daha da görünmemiş”

Bir başkasının onun hakkında anlattıkları şöyleydi:

“Şehir yıkılmış, etraf viranelik, Sara Hatun Camiinde çok değerli antika İran halıları var. Valinin biri bu halıların burada güvenliği yok şehre müzeye taşıyacağız demiş. Müzeye mi başka bir yere mi artık Allah bilir. Kamyonu çekmişler caminin kapısının önüne, üç dört tane işçi camiden çıkarıp kamyonu yüklemeye başlamış halıları. Kemal Efendi gelmiş, “Ne oluyor burada, ne yapıyorsunuz?” diye bağırılmış. “Valinin emri” demişler. “Ben bu camiden halı çalmaya emir veren valinin” diye başlamış sövmeye, çıkmış kamyonu taşıyan halıları yere fırlatmış, “Hadi erkekseniz alın da sizi göreyim” demiş. Valiye haber vermişler. Vali çıkmış gelmiş. Kemal Efendinin tavrında zerrece değişiklik yok, söylediklerini valinin yüzüne karşı tekrarlamaya başlamış. Vali “bu deliyle uğraşılmaz” deyip çekip gitmiş. Caminin halılarından maada şehrin manevi şahsiyetini de Kemal Efendinin cesareti kurtarmıştır”

*

Birkaç zaman sonra artık ahbap olmuş sayılırdık. Selamlaşıyorduk. Birbirimizin çay ikramını kabul ediyorduk. Hakkında “mezcup” ve “huysuz küfürbaz ihtiyar” peşin hükmümden dolayı çok pişman olduğumu söyleyemeyeceğim. Ama durumda bir değişiklik olmuştu. Mesafeyi koruyarak daha iyi

davranmaya çalışıyordum. Sonuçta pervasız sınırı olmayan nerede ne yapacağı hiç belli olmayan bir adamdı. Ayrıca şehrin viran olup yıkılıp gitmesinden diğerleri gibi o da sorumluydu.

Gözleri göre göre koskoca bir şehir yok olup gitmişti. Önce ovaya taşınmakla iş başlamıştı. Daha öncesinden yaşanan savaşlar, birinci seferberlik dedikleri birinci dünya savaşı, ikinci seferberlik dedikleri istiklal savaşı, Çanakkale, Yemen, Sarıkamış şehrin genç ve okumuş nüfusunu, ahlak ve faziletçe yüksek kahramanları eritmişti. Şehir ovaya taşınırken direnç gösterecek pek kimse kalmamıştı. Belki de mesele caminin halılarını taşıma kararı alan valinin işgüzarlığına benzer bir işgüzarlıktan başka bir şey değildi. Ovadan yer verdiler, isteyene ev yapacak arsayı bedava dağıtıyorlardı. Açgözlüler değişmeyen tek şey değişmektir diyerek geleceğe yatırım peşine koştular. Eli ayağı tutanlar gelecekte tamamen umudunu kesti, tamamen göç ettiler. Büyük şehirlere, Adana'ya, İstanbul'a gittiler. İçlerinden birçoğu Amerika'ya gitti. Amerika yenedünya idi, belki Ermeni komitacıları destekleyen, saklayan besleyen, kışkırtan çoğu istihbarat görevlisi Amerikan Kolejinin adamları bu göçü teşvik de etmişti. Ucuz iç gücüydü sonuçta.

Ovada bedava verilen arsalar ev yapmak için malzemeye ihtiyaç vardı. Taş, kereste, kapı, pencere işe yarayan ne varsa mevcutları yıkıp ovaya taşıdılar. Bu işlem yeni bir iş kolu doğurmuştu. Ev yıkıcılar, malzeme satıcılar, nakliyeciler savaş sonrası kesif fakirliğin umudu olmuştu.

Böylece el birliğiyle koskoca, binlerce yıllık geçmişi ve mutlaka bir şahsı manevisi olan şehri enkaz yığınının, bakana ürküntü veren viraneliğe çevirdiler.

*

-“Kemal Amca, dericilik bitince ne işle meşgul oldun? Çoğunuz kalan evleri yıkıp malzeme çıkararak geçiminizi temin etmişsiniz öyle mi?”

Soru tahmin edemeyeceğim kadar keskin olmuştu. Adeta böğrüne bir bıçak saplamışım gibi aksakallarının örttüğü yüzü acıyla kasıldı. İhtiyar gözleri boşluğa takıldı kaldı. Sustu.

Cevap vermeyişi daha çok pişman etti soruyu sorduğuma. Sorunun içindeki suçlayan, sorumlu tutan saklı anlam onun susuşuyla tecessüm etti. Küçük masanın üzerine oturdu adeta. Onu hep öfkeli hep kızdıklarına küfür ederken görmüştüm. Acı çekeceğine, hüzünleneceğine, üzüleceğine, kederleneceğine ihtimal veremezdim. Susup duruşuna karşılık sorumu devam ettirmek veya özür dilemek veya gevezelik ettim hadsizlik ettim demek işi daha çok karıştıracaktı. Ben de sustum. Epeyce sonra sessizce yanından kalkıp uzaklaştım. Birkaç gün karşılaşmamaya çalıştım. Karşılaştığımızda bir bahaneyle yanından uzaklaştım. Göz göze gelmekten korktum.

*

Birkaç gün sonra yanına çağırdı.

-“Gel hocamın torunu, otur şöyle, sana çay söyleyeyim” dedi. O çirkin sorudan sonra beni affettiği kanaati oluştu. Sevindim.

Gözleri boşlukta, yüzünde aynı acı ve kederin gerginliği vardı.

-“Sorunu anladım, ağır geldi. Cevap vermek için üzerinden zaman geçmesi lazımdı. Sindirdim mi? Hayır. Ama cevap vereceğim.

Sorunla ne demek istediğini anladım. Evet, yıkıcılık yaptım. Evet, şehrin yok olup gitmesinden herkes gibi ben de mesulüm. Evleri yıkıp ekmek parası çıkarmaya çalışmak yerine gidenlerin önüne geçmemiz, şehri terk edenlere mani olmak için elimizden geleni yapmamız gerekirdi. Her şey aniden bastıran sel gibiydi. Her şey o kadar hızlı olupbitti ki ne olduğunu anlayamadık bile. Bir de baktık ki

şehir yok olmuş. El birliğiyle içinde doğup büyüdüğümüz, beslenip yetiştiğimiz şehrimizi kaybetmişiz. Biz de kaybolmuştuk ama farkında değildik. İnsanlar şehirleri kendi yaptıklarını zanneder ama aslında insanı inşa eden içinde yaşadığı şehirdir.

Fakat şunu unutma hocamın torunu! Elli tane sebep saysan ellisi de doğrudur. Ama asıl sebep görünen bildiğimiz sebepler değil görmediğimiz bilmediğimiz sebeplerdir. Bu şehir manevi bir tokatla yıkıldı. Sen bana tabii afet olmadan içinde yaşayanların yıkıp viran ettiği bir başka şehir gösterebilir misin dünya üzerinde bir örneği daha var mıdır? Asıl sorumluyu şehrin ahalisinin ahlaksızlığında, haksızlığında, zulmünde arayacaksın. Bunlar manevi tokadı hak edenlerdir.

Öyle çirkin adetlerimiz, öyle meşrulaştırdığımız haksızlıklarımız, öyle rahatça yaptığımız zulümlerimiz vardı ki anlatsam “yahu bugünlerimiz o günlerimizden daha iyiymiş” dersin. Yok, ne o gün ne bugün, her gün bir öncekinden kötüdür, yevmülbeter denir buna, ahir zaman alametidir.

Karşı komşumuza bir gelin geldi. Pek de aramız olmayan bir komşuydu. Zavallı kadıncık geldiği ilk günden itibaren zulüm görmeye başladı. Bağirtıları çağirtıları bizim eve kadar gelirdi. Gençtim. Üzülürdüm. Ama elimden bir şey gelmezdi. Ona daha çok üzülürdüm. Bir zaman sonra bir gün gürültü mutattan daha da çoğaldı. Kadıncağızı dövüyorlardı. Kocası, kayınpederi, kayın biraderi, evde kim varsa. Düğün hediyesi olarak aldıkları altın gerdanlık kaybolmuş. Pahalı bir şeymiş. İnciye benzer taneleri varmış. Aramış taramışlar bulamamışlar. Kadının erkek kardeşi bir cürüm işlemiş de hapisteymiş. Sen bu altın gerdanlığı kardeşine verdin diyerek döverlermiş. Kadın suçu kabul etmedikçe daha çok döverlermiş.

Birkaç gün sonra sabah namazına kalktım. Pencerenin önüne oturdum. Zemheriydi. Hafiften kar yağıyordu. Yerler karla kaplıydı. Karşı komşunun kapısı açıldı. Gelini ite kaka dışarı çıkardılar. Çarşafının altına sıkıştırdığı ufak bir bohçası vardı. Dışarı itip kapıyı kapattılar. Kadıncağız yüzüne kapanan kapıya bakıyordu. Sanki pişman olurlar da kapıyı tekrar açarlar, kendini içeri alırlar diye bir umut besliyor gibiydi. Bir müddet öylece durdu. Sonra kaleye doğru inen yola koyuldu. Öyle çaresiz, öyle kimsesiz, öyle düşküdü ki içim parçalandı. O kadıncağıza yardım edemezdim. O günün adetlerine göre böyle bir şey cinayet sebebiydi. Kadın hırsızlıktan başka ahlaksızlıkla da suçlanırdı. Ben onun iffetsizliğine ortak olmaktan başka bir şey olamazdım. Göze alamadım. Gözden kayboluncaya kadar arkasından baktım. Attığı her adımda karda ayak izleri kalıyordu.

Kardaki ayak izlerine baktım durdum. Hafif hafif yağın kar ayak izlerini kapatıyordu. Gün ağarıırken kardaki ayak izleri tamamen kaybolmuştu. Ben hala bakıyordum. Kadına üzülüğümünden daha çok çaresizliğime öfkeleniyordum.

Yıllar sonra evler terk edilip şehre göç başladığında, evler yıkılmaya başladığında o evi yıkmak bana nasip oldu. Zerre kadar acımadım. Her keresteyi söktüğümde, her kerpici kırıp parçaladığımda kardaki ayak izlerinin hıncını hissettim içimde. Odalarda eskiden dolap yerine kullanılan nişler olurdu. Taka derdik adına, baktım takanın ahşap malzemesi süslü bir şey işe yarar diye daha özenli sökmeye başladım Orta gözü sökerken elime farklı bir cisim geldi. Baktım, inciye benzer taneleri olan altın gerdanlıktı. Tahtanın arasından duvarla taka arasına sıkışmıştı. Takayı sökmeden bulunması mümkün değildi.

İşte böyle hocamın torunu! Cenabı Hak hiçbir şeyi sebepsiz yaratmaz. Her sebebin bir başka sebebi daha vardır ki insan idraki bunu ihata etmeye yetmez. İçim burkulmuştu. Ağlamak lazımdı. Kemal Efendinin yüzüne baktım, yıllardır dökemediği gözyaşlarının sadece parıltısı vardı.

*